

Något om vissa svårtolkade bestämmelser i aktiebolagslagens skadeståndskapitel

ERIK NEREP*

1. Inledning

Festföremålet har i sin akademiska gärning på ett mycket förtjänstfullt sätt ägnat en betydande del av sin tid åt att analysera förutsättningarna för att väcka skadeståndstalan mot styrelseledamöter och andra funktionärer i ett aktiebolag. I det följande skall jag kortfattat försöka bidra med några tankar kring vissa bestämmelser i aktiebolagslagens ("ABL") skadeståndskapitel, främst 29 kap. 7–13 §§. För ekonomiska föreningar gäller sedan den nya lagen om ekonomiska föreningar trädde i kraft år 2018 (2018:672, "LEF") i princip likalydande bestämmelser enligt 21 kap. 6–12 §§. För en bostadsrättsförening skall enligt bostadsrättslagen (1991:614) 10 kap. 1 § bestämmelserna om skadestånd i LEF 21 kap. också vara tillämpliga. Det jag i det följande framför om aktiebolag skall därför också gälla för ekonomiska föreningar och bostadsrättsföreningar.

2. Allmänt om förutsättningarna för en skadeståndstalan

Bestämmelserna om styrelseledamöters och andra bolagsfunktionärens skadeståndsansvar återfinns i ABL 29 kap. För en styrelseledamot gäller som utgångspunkt att ledamoten ansvarar för skada som åsamkas ett bolag eller en förening när hen vid utförandet av sitt uppdrag av uppsåt eller oaktsamhet skadar föreningen. Jag avser i det följande inte att närmare utreda de materiella förutsättningarna för skadeståndsansvar enligt denna bestämmelse. Det är dock viktigt att betona, att bestämmelserna i ABL 29 kap. 7–13 §§ är tillämpliga när skadeståndsanspråket avser det interna ansvaret (i förhållande till bolaget), dvs. när bolaget väcker talan om skade-

* Professor i svensk och internationell handelsrätt vid Handelshögskolan i Stockholm.

stånd mot bolagsfunktionärer, och inte det externa ansvaret (i förhållande till aktieägare, borgenärer, m.fl.).

Av ABL 29 kap. 7 § följer att en talan om skadestånd till aktiebolaget får väckas, om majoriteten eller en minoritet som består av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget vid en stämma antingen har röstat för ett förslag om att väcka skadeståndstalan, eller har röstat mot ett förslag om att bevilja styrelseledamöterna eller ledamoten i fråga, eller den verkställande direktören, ansvarsfrihet. Som en allmän processförutsättning i en skadeståndstalan mot en eller flera styrelseledamöter eller den verkställande direktören gäller således att det föreligger ett stämmobeslut i någon av nu angivna meningar.

I ABL 29 kap. 10 § stadgas att en skadeståndstalan mot en eller flera styrelseledamöter eller den verkställande direktören skall väckas senast inom ett år från det att årsredovisningen och revisionsberättelsen för räkenskapsåret i fråga lades fram på den stämma, på vilken beslut att väcka talan eller att inte bevilja ansvarsfrihet enligt ABL 29 kap. 7 § fattades. Enligt bestämmelserna i ABL 29 kap. 13 § gäller i annat fall en femårig preskriptionstid från utgången av det räkenskapsår, under vilket den skadestandsgrundande handlingen utförts, om talan inte grundas på brottslig handling (se ABL 29 kap. 12 §).

Även om ansvarsfrihet har beviljats för ett visst räkenskapsår, har styrelsen i ett bolag rätt att väcka talan mot en eller flera styrelseledamöter, etc. under de förutsättningar som anges i ABL 29 kap. 11–12 §§. Följande gäller.

- i. Styrelsen är enligt de principer om lydnadsplikt som bl.a. grundas på ABL 8 kap. 41 §, andra stycket, skyldig att väcka en skadeståndstalan om bolagsstämman med enkel majoritet (ABL 7 kap. 40 §) har fattat beslut härom. För det fall bolagsstämmans beslut strider mot ABL, årsredovisningslagen eller bolagsordningen, är styrelsen enligt ABL 8 kap. 41 §, andra stycket, dock skyldig att underlåta att väcka en sådan talan.
- ii. Styrelsen har på samma grunder rätt, dock inte skyldighet, att väcka talan om skadestånd mot en eller flera styrelseledamöter eller den verkställande direktören, trots att ansvarsfrihet har beviljats för det aktuella året, och trots att stämman tidigare inte har beslutat att väcka en skadeståndstalan avseende beslut eller åtgärder under samma räkenskapsår, om det i årsredovisningen eller i revisionsberättelsen, eller på något annat sätt, inte har lämnats i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga uppgifter till stämman om det beslut eller den åtgärd som talan avser (ABL 29 kap. 11 §).
- iii. Styrelsen har alltid rätt, dock inte skyldighet, att väcka talan om skadestånd som grundas på brott, oavsett om fråga om ansvarsfrihet eller skadeståndstalan behandlats på en stämman (ABL 29 kap. 12 §).

Av ovan redovisade föreskrifter följer således att styrelsen alltid har rätt, dock inte skyldighet, att i bolagets namn väcka talan mot en eller flera styrelseledamöter eller den verkställande direktören, om talan grundas på brottslig handling eller på oriktiga och ofullständiga uppgifter till stämman om det beslut eller den åtgärd som skadeståndstalan avser. Det enda formella krav som ställs på en talan av sistnämnt slag är att frågan om ansvarsfrihet har varit föremål för stämmans prövning och beslut för det aktuella räkenskapsåret, oberoende av om stämman beslutat att ansvarsfrihet skall beviljas eller inte, och oberoende av om stämman beslutat om skadeståndstalans väckande eller inte (se *SOU 1971:15 s. 361* och *prop. 1975:103 s. 547* och *780*, men se också *Svernlöv, Ansvarsfrihet, andra upplagan, Stockholm 2008, s. 289* med ytterligare hänvisningar). Svernlöv uttalar bland annat på anförd sida att det är tillräckligt ”med den behandling som ägt rum i samband med att ansvarsfrihet ursprungligen beviljades”, varför frågan om skadeståndstalan eller ansvarsfrihet inte åter igen behöver bli föremål för stämmans beslut. Styrelsens rätt att väcka talan utan ett beslut av stämman gäller följaktligen oberoende av om stämman tidigare beslutat att bevilja ansvarsfrihet.

På de ovan redovisade grunderna har styrelsen en *rätt*, dock inte en skyldighet, att väcka talan. En sådan skyldighet föreligger endast om stämman med majoritet beslutar att lämna styrelsen i uppdrag att väcka en talan.

3. Särskilt om ansvarsfrihetsbeslutet

På en årsstämma skall ett antal tvingande beslutsärenden behandlas. Till dessa hör beslut om att bevilja eller icke bevilja (vägra) styrelseledamöterna och den verkställande direktören ansvarsfrihet (se ABL 7 kap. 11 §). Ett beslut i en sådan fråga, samt beslut om fastställelse av årsredovisningen och vinstdisposition skall dock anstå till en fortsatt bolagsstämma, om bolagsstämman så beslutar eller om ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget begär det (ABL 7 kap. 14 §, andra stycket).

Huvudregeln för beslut på en bolagsstämma i annat än val är att beslutet skall tas av en så kallad enkel majoritet, det vill säga av den mening som har fått mer än hälften av de avgivna rösterna vid stämman, varvid ordföranden har en utslagsröst vid lika röstetal (ABL 7 kap. 40 §, första stycket).

Under de senaste åren har det förekommit en viss diskussion om vad som gäller för beslut om ansvarsfrihet. Om således majoriteten vid en årsstämma enligt huvudregeln beslutar att styrelseledamöterna och den verkställande direktören skall beviljas ansvarsfrihet, skall då beslutet vara – och så protokollföras – att dessa bolagsfunktionärer har beviljats ansvarsfrihet vid stämman, trots att den föreskrivna minoriteten (minst

tio procent av samtliga aktier i bolaget) röstat emot beslutet? Eller skall tvärtom minoriteten diktera beslutet så att årsstämman beslut i själva verket skall vara – och protokollföras i enlighet härmed – att de ifrågasvarande bolagsfunktionärerna inte har beviljats ansvarsfrihet? I detta sammanhang erinrar sig säkert varje läsare Swedbanks årsstämma år 2016, där ägarna av drygt 16 procent av bolagets aktier motsatte sig ansvarsfrihet, och beslutet blev och protokollfördes därefter.

Minoritetsskyddet i aktiebolagslagen har kommit till uttryck på olika sätt. I ABL finns en rad bestämmelser om kvalificerad majoritet för beslut i frågor som till exempel ändring av bolagsordningen (se ABL 7 kap. 42–45 §§), riktade emissioner (ABL 13 kap. 2 §), med motsvarigheten i ABL 14 kap. 2 § och 15 kap. 2 §), beslut om så kallade Leo-transaktioner (ABL 16 kap. 8 §), beslut om minskning av aktiekapitalet (ABL 20 kap. 5 §, första stycket), beslut om fusion eller delning (ABL 23 kap. 17 § och ABL 24 kap. 19 §), beslut om byte av bolagskategori (ABL 26 kap. 1 §), m.m.

Det finns också vissa bestämmelser i ABL som i praktiken medför att samtliga aktieägare måste samtycka till ett beslut som fattas av bolagsstämman, eller av styrelsen eller den verkställande direktören. Till sådana bestämmelser hör likhetsprincipen i ABL 4 kap. 1 §, likabehandlingsprincipen i 8 kap. 41 §, första stycket, formbestämmelserna för en bolagsstämma, formbestämmelserna för värdeöverföringar, etc. Beslut i strid med de nu angivna bestämmelserna förutsätter samtyckesbehörighet, det vill säga att samtliga aktieägare samtyckt till avvikelsen. Vissa av bestämmelserna tillåter avvikelser i bolagsordningen (så till exempel likhetsprincipen i 4 kap. 1 §), varför istället bolagsordningens utformning blir avgörande för beslutets giltighet. Andra bestämmelser i ABL, så kallade obligatoriska bestämmelser, medger inte avvikelser i bolagsordningen, men däremot om det föreligger samtyckesbehörighet vid varje enskilt beslutstillfälle. (Härutöver finns i ABL absolut obligatoriska bestämmelser, vilka aldrig medger avvikelser, vare sig i bolagsordningen eller *ad hoc*.) Om en formlös bolagsstämma äger rum i den meningen att formkraven för en bolagsstämma i ABL 7 kap. om kallelse, kallelsetid, etc. inte efterlevs, kan samtliga beslut på en sådan "bolagsstämma" förklaras ogiltiga efter klander enligt bestämmelserna i ABL 7 kap. 50–52 §§. Föreligger däremot samtyckesbehörighet, kan ett framgångsrikt klander icke aktualiseras. Vid en formlös värdeöverföring enligt ABL 17 kap. 1 §, första stycket, punkten 4, jämför *NJA 2015 s. 359*, förutsätts också samtyckesbehörighet. Om en sådan inte föreligger, är värdeöverföringen olaglig, helt oavsett att värdeöverföringen inte utgör en överträdelse av laglighetskraven i ABL 17 kap. 3 §.

Vidare finns en rad bestämmelser i ABL som ger minoriteten rätt och möjlighet att diktera bolagsstämman beslut. Så till exempel föreskrivs i ABL 9 kap. 9 §, andra stycket, att om ett förslag om att utse en revisor utsedd av Bolagsverket, och som skall delta i revisionen tillsammans med

övriga revisorer (minoritetsrevisor), biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädde vid stämman, skall en sådan minoritetsrevisor utses av Bolagsverket, om någon aktieägare ansöker om detta. Vad skall i ett sådant fall gälla om en majoritet på stämman beslutar att en minoritetsrevisor inte skall utses? Frågan har förmodligen ingen som helst praktisk betydelse, eftersom den föreskrivna minoriteten dikterar förhållandena genom att varje aktieägare på grundval av ett stämmoprotokoll, som utvisar att den aktuella minoriteten begärt att en minoritetsrevisor skall utses, kan effektuera beslutet genom en ansökan hos Bolagsverket, varvid Bolagsverket har att kontrollera att förslaget på bolagsstämman om en minoritetsrevisor biträts av den föreskrivna minoriteten. Det väsentliga i sammanhanget är endast att det i bolagsstämmoprotokollet har antecknats att en minoritet har biträtt förslaget. En majoritet på stämman kan följaktligen inte förhindra att en minoritetsrevisor utses.

Bestämmelsen om särskild granskning i ABL 10 kap. 22 § har utformats på motsvarande sätt.

Den bestämmelse om vinstutdelning på begäran av en aktieägarminoritet som återfinns i ABL 18 kap. 11 § har emellertid en annorlunda utformning. På begäran av en minoritet med minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget *skall* årsstämman besluta om utdelning av hälften av vad som återstår av årets vinst enligt den fastställda balansräkningen med vissa avdrag. Här föreskrivs således att beslutet skall bli en vinstutdelning enligt de förutsättningar som ges. En majoritet ges ingen möjlighet att besluta på annat sätt, när minoriteten ställt krav på vinstutdelning. Om detta innebär att en minoritet kan diktera bolagsstämmobeslutet är måhända inte helt klart, men i praktiken kan ett beslut om den av minoriteten önskade vinstutdelningen inte undvikas.

Som berörts ovan, stadgas i ABL 29 kap. 7–13 §§ om rätt att föra talan om skadestånd till bolaget. Denna rätt tillkommer i första hand styrelsen, men ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget ges också rätten att i eget namn och för bolagets räkning föra talan om skadestånd till bolaget enligt ABL 29 kap. 9 §. Gemensamt för dessa bestämmelser är att de rör talan om skadestånd till bolaget. En sådan talan får enligt ABL 29 kap. 7 § väckas av styrelsen (eller en minoritet), under förutsättningen att en majoritet eller en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget, vid bolagsstämman antingen har biträtt ett förslag om att väcka en skadeståndstalan eller, när det gäller en styrelseledamot eller den verkställande direktören, har röstat mot ett förslag om ansvarsfrihet.

Därmed återkommer jag till frågan om vad beslutet på stämman blir när en majoritet röstat för ansvarsfrihet.

En linje vore att i likhet med bestämmelsen om minoritetsrevisor i ABL 9 kap. 9 § är utformad konkludera, att när majoriteten mot en minoritets

vilja beslutar att bevilja ansvarsfrihet, skall detta vara stämmans beslut, dock att styrelsen eller en minoritet av aktieägarna har rätt att väcka en skadeståndstalan enligt ABL 29 kap. 7 och 9 §§, eftersom en minoritet motsatt sig beslutet. Saken skulle kunna uttryckas så att en aktieägarminoritet, genom att rösta emot beslutet att bevilja ansvarsfrihet, kan förhindra att beslutet utesluter rätten att föra skadeståndstalan. Rättsverkningarna av ett ansvarsfrihetsbeslut blir därmed begränsade, för att inte säga obefintliga, i fråga om skadeståndstalan. (Se om denna uppfattning, *Båvestam, Om bolagsstämmans ansvarsfrihetsbeslut, Festskrift till Lars Pehrson, Stockholm 2016, s. 63 ff.*) Däremot har säkerligen ett ansvarsfrihetsbeslut, som fattats av en majoritet på årsstämman, stor betydelse i faktiska termer, säkerligen också medialt, framför allt i aktiemarknadsbolag.

Oberoende av ansvarsfrihetsfrågan får en skadeståndstalan väckas om majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget vid bolagsstämman har biträtt ett förslag om att väcka en skadeståndstalan. I praktiken är det emellertid relativt ovanligt att ett sådant beslut fattas på en årsstämma eller i övrigt på en bolagsstämma.

Carl Svernlöv (se *Ansvarsfrihet, Stockholm 2007, s. 125 ff. och 241 ff.*) företräder emellertid en annan ståndpunkt. I en sammanfattning (*a.a. s. 250*) kommer denna till uttryck på följande sätt.

”Om en minoritet av tillräcklig storlek således röstat emot förslaget [att bevilja styrelsen och verkställande direktören ansvarsfrihet] skall beslutet i protokollet formuleras så att (relevanta) ’styrelseledamöter och verkställande direktören beviljades inte ansvarsfrihet’, eventuellt med tillägget ’eftersom aktieägare som företräder minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget, röstade emot förslaget’. Det är således felaktigt – eller i vart fall grovt missvisande – att skriva att ’styrelseledamöter och verkställande direktören beviljades ansvarsfrihet av majoriteten; dock noterades att aktieägare som företrädde minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget, röstat emot förslaget’ eller dylikt.”

Till stöd för sin ståndpunkt redovisar *Svernlöv* en lång rad rättskällor, bland annat förarbetsuttalanden men också aktiebolagsrättslig doktrin (bland annat *Rodhe, Aktiebolagsrätt, 21:a uppl., Stockholm 2006, s. 245*, där Rodhe uttalar att ”en minoritet, representerande en tiondel av samtliga aktier, kan hindra att ansvarsfrihet beviljas”. I senare upplagor av Rodhes *Aktiebolagsrätt* har till synes denna ståndpunkt emellertid nyanserats något. Så till exempel uttalas i samma arbete i den *25:e upplagan s. 239*, att en aktieägarminoritet ”kan hindra att ett ansvarsfrihetsbeslut får sådana rättsverkningar”, det vill säga utesluter skadeståndsanspråk, samt på *s. 215*, att aktieägarminoriteten kan ”förhindra ett fullt verksamt beslut om ansvarsfrihet”).

När jag läser förarbetena till 1975 års ABL, som fortfarande är relevanta för gällande ABL, med hänsyn till att motsvarigheten i 1975 års ABL (15 kap. 5 §, första stycket) till nuvarande ABL 29 kap. 7 § i princip är av samma lydelse, framstår frågan om vad som gäller vara väl besvarad. Av *SOU 1971:15* följer enligt min mening med all önskvärd tydlighet att

Svernlövs uppfattning är den riktiga. På s. 358 i *SOU 1971:15* uttalas således att "en minoritet representerande en tiondel av hela aktiekapitalet på bolagsstämman [kan] *hindra att beslut fattas att bevilja ansvarsfrihet* eller att avstå från att anställa talan" (kursivering tillagd). På samma sida upprepas detta med konstaterandet, att "reglerna om minoritetens rätt att *hindra beslut om ansvarsbefrielse* och föra talan för bolagets räkning [kommer] att bli tillämpliga" (kursivering tillagd). På nästföljande sida återkommer uttalanden av liknande slag med utgångspunkt i att det vid bolagsstämman framlagts förslag om ansvarsfrihet eller om skadeståndstalan för bolaget. I anslutning här till förklaras, att rätt att föra skadeståndstalan föreligger "såväl då majoriteten på stämman röstat emot ansvarsfrihet eller emot förslag att avstå från skadeståndstalan som då beslut om ansvarsfrihet eller avstående från skadeståndstalan *hindrats* genom att den i första stycket angivna minoriteten röstat däremot" (kursivering tillagd). Av betydelse är också hur förslaget till den aktuella bestämmelsen utformades i 144 §, genom bland annat följande lydelse i andra meningen: "Stämman kan dock *ej bevilja ansvarsfrihet* eller besluta att avstå från skadeståndstalan om ägare till en tiondel av samtliga aktier röstar emot förslaget härom" (kursivering tillagd). I *prop. 1975:103 på s. 545* ges följande vägledning:

"Bestämmelsen innebär att aktieägare representerande 10 % av aktiekapitalet har möjlighet att förhindra beslut om ansvarsfrihet."

I nästa stycke i samma förarbeten uttalas att en "minoritet kan således vägra en styrelseledamot eller en verkställande direktör ansvarsfrihet."

Båvestam förefaller i sin utredning (*a.a.*, 71 ff. och 73 ff.) i ämnet överhuvudtaget inte ha beaktat de lagförarbeten som återfinns i *SOU 1971:15* och som citerats ovan. I sin artikel (s. 74) efterfrågar han betydelsen av uttrycket "*förhindra beslut om ansvarsfrihet*" och lägger till att det "finns goda skäl att tro att det vore en övertolkning eller rentav en feltolkning av förarbetena att uppfatta dem som uttalanden om att minoriteten skulle kunna *hindra* stämman från att fatta beslut i frågan eller att minoriteten skulle kunna *diktera*" stämmans beslut. Visserligen kan minoriteten inte hindra stämman från helt avstå att från att fatta beslut i ansvarsfrihetsärendet; mot ett sådant förfarande finns andra sanktioner. Men den ståndpunkten drivs mig veterligen inte heller av någon, särskilt som ett sådant beslut måste fattas enligt ABL 7 kap. 11 §. Men klart står enligt alla tillgängliga lagförarbeten att minoriteten kan hindra stämman från att besluta om att bevilja ansvarsfrihet, varför beslutet måste bli, när minoriteten så kräver, att ansvarsfrihet inte är beviljad. Detta uttrycks med all önskvärd tydlighet i *SOU 1971:15* – hindra beslut om ansvarsbefrielse – i ovan citerade delar, som lagts till grund för lagpropositionen och stadgandets utformning. Därigenom ges i praktiken minoriteten rätt att diktera stämmans beslut.

Jag har full förståelse för invändningen, att stadgandet inte är lättolkat, till och med för påståendet, att stadgandet inte är ändamålsenligt, men också den linjen, att den nu diskuterade frågan kan förefalla väl akademisk (även om den kan ha stor praktisk betydelse för dem som träffas av beslutet att inte bevilja ansvarsfrihet). I grund och botten reglerar bestämmelserna den behörighet som ges bolaget eller en aktieägarminoritet att väcka skadeståndstalan mot styrelsen eller den verkställande direktören. Det väsentliga borde då vara att bolaget och aktieägarminoriteten bibehålls rätten att föra skadeståndstalan, oavsett om den ena eller andra ståndpunkten godtas. Det krav som kommer till uttryck i ABL 29 kap. 7 § på att ett beslut fattats i viss ordning på bolagsstämman har ansetts utgöra en processförutsättning (se t.ex. *NJA 2009 s. 594*). Om ett bolag väcker skadeståndstalan utan att kravet är uppfyllt, skall talan därför avvisas. Såsom uttalas av Högsta domstolen i nyssnämnt rättsfall skall bestämmelsen i ABL 29 kap. 7 § förstås på det sättet att det är en tillräcklig förutsättning för att ett bolag (eller en aktieägarminoritet) skall ha rätt att väcka talan om skadestånd enligt bland annat ABL 29 kap. 1 §, att majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget vid bolagsstämman antingen biträtt ett förslag om att väcka skadeståndstalan, eller, om skadeståndstalan riktas mot en styrelseledamot eller den verkställande direktören, eller en likvidator, att den angivna minoriteten vid bolagsstämman röstat mot ett förslag om ansvarsfrihet på en årsstämma eller extra bolagsstämma (se härvid bland annat *Svernlöv, a.a., s. 100 ff., 170 ff. och NJA 1989 C 100*).

För att denna processförutsättning för bolagets talan genom styrelsen eller en aktieägarminoritet mot en styrelseledamot eller den verkställande direktören skall anses vara uppfylld, borde det vara tillräckligt att det av ett bolagsstämmoprotokoll framgår, att en aktieägarminoritet röstat för ett beslut om skadeståndstalan eller motsatt sig ett beslut om ansvarsfrihet. En annan sak är sedan om det inte klart framgår av bolagsstämmoprotokollet att processförutsättningen är uppfylld, se bland *NJA 1990 s. 286*, där följande klargörande förekom:

”När det gäller bolagsstämmobeslut av förevarande slag måste utgångspunkten vara att ett i behörig ordning justerat protokoll från bolagsstämma äger vitsord i fråga om beslutets innehåll, såvida det ej i särskild rättegång visats att beslutet haft annat innehåll än det protokollförda... Bevisning som i annat sammanhang än i en sådan särskild rättegång åberopas till styrkande av att protokollet felaktigt skulle återge vad stämman beslutat får därför normalt förutsättas bli utan verkan.”

I ett tillägg uttalade Johan Munck bland annat följande:

”Som anförts i HD:s beslut måste ett i behörig ordning justerat protokoll från bolagsstämma normalt anses äga vitsord när det gäller innehållet i sådana bolagsstämmobeslut som det är fråga om i målet. Liksom när det gäller andra processförutsättningar av motsvarande art är det angeläget att den domstol vid vilken talan anhängiggörs omedelbart

på grundval av protokollet skall kunna bedöma huruvida förutsättningar för rättegång är för handen. Undantagsvis måste dock särskild skriftlig eller muntlig bevisning kunna föras angående innebörden av ett oklart formulerat beslut, när detta visserligen inte uttryckligen uppfyller den processförutsättning som är ifråga men lämnar utrymme för en tolkning som innebär att förutsättningen är för handen.”

Den slutsats som under alla förhållanden kan dras av Högsta domstolens ovan citerade domskäl i *NJA 1990 s. 286* är att det är av synnerlig vikt att protokollet tydligt redovisar vilket beslut som har fattats och att det antingen anger att bolagsstämman har beslutat om att skadeståndstalan skall väckas mot hela eller delar av styrelsen eller den verkställande direktören, eller att ansvarsfrihet inte har beviljats dessa, eller någon av dem, oavsett om detta kommit till uttryck genom ett majoritetsbeslut eller genom att den erforderliga minoriteten röstat mot ett ansvarsfrihetsbeslut. Om protokollet inte tydligt nog redovisar det som förekommit i form av beslut på bolagsstämman, eller de faktiska besluten har haft annat innehåll eller innebörd än de protokollförda, måste i särskild rättegång visas, att så varit fallet. Endast i undantagsfall kan, när beslutet är oklart formulerat, särskild skriftlig/muntlig bevisning föras angående innebörden av beslutet.

4. Särskilt om rekvisitet ”i väsentliga hänseenden riktiga och fullständiga uppgifter”

Bestämmelsen i ABL 29 kap. 11 § om i väsentliga hänseenden riktiga och fullständiga uppgifter till stämman förutsätter varken uppsåt eller oaktsamhet från styrelsens sida. Det är fullt tillräckligt att det är *objektivt konstaterbart* att styrelsen har lämnat i väsentliga hänseenden oriktiga och ofullständiga uppgifter till föreningsstämman på ett eller annat sätt. En ”ovetande” styrelseledamot kan således i princip inte skydda sig mot en skadeståndstalan, eftersom prövningen av väsentlighetsrekvisitet skall ske på objektiva grunder och oberoende av styrelseledamotens uppsåt eller oaktsamhet.

Om det kan konstateras att sådana i väsentliga hänseenden oriktiga och ofullständiga uppgifter har lämnats, blir den givna följden härav att en tidigare beviljad ansvarsfrihet inte omfattar det beslut eller den åtgärd som bolagsstämman inte informerats om i tillräcklig utsträckning. För sådana beslut eller åtgärder som således faller utanför ett beslut om ansvarsfrihet gäller den i ABL 29 kap. 13 § föreskrivna preskriptionstiden om fem år från utgången av det räkenskapsår, under vilket det aktuella beslutet eller åtgärden fattades eller vidtogs. För andra beslut eller åtgärder under den

tid för vilken ansvarsfrihet har beviljats, och som stämman i vederbörlig utsträckning informerats om, gäller däremot den ettåriga preskriptionstiden i ABL 29 kap. 8 §.

Informationen om styrelsens beslut eller åtgärder skall lämnas till stämman, i årsredovisningen, i revisionsberättelsen eller på annat sätt senast vid den stämma där frågan om ansvarsfrihet skall prövas. Den ifrågavarande informationen skall framgå av de uppgifter som lämnas av styrelsen eller annan under föreningsstämman eller av årsredovisningen eller revisionsberättelsen.

Väsentlighetsrekvisitetet i den aktuella bestämmelsen är svårtolkat. Förarbetena till 1975 års ABL, som är relevanta även för 2005 års ABL, ger dessvärre ingen vägledning (se till exempel *SOU 1971:15 s. 360 ff.* och *prop. 1975:103 s. 546 f.*, ävensom *s. 780 f.*). Det saknas också vägledande rättspraxis i frågan, vilket kan förefalla överraskande med hänsyn till de möjligheter bestämmelsen ger. De rättsfall som behandlat förutsättningarna för skadeståndstalan mot styrelseledamöter, bland annat *NJA 1990 s. 286* och *NJA 2009 s. 594*, avser andra frågor än sådana som sammanhänger med tillämpningen av här aktuell bestämmelse. Såvitt jag känner till finns inget rättsfall som behandlar frågan om tillämpningen av ABL 29 kap. 11 § samt väsentlighetsrekvisitetet däri. I den associationsrättsliga doktrinen saknas dessutom en tillräcklig analys i frågan. I avsaknad av vägledande rättskällor blir det en besvärlig uppgift att utföra en analys. I det följande kommer jag endast att ge några synpunkter på grundval av ett ändamålsresonemang, som bör vara styrande i brist på annat.

En given utgångspunkt är att väsentlighetsrekvisitetet hänför sig till riktigheten och fullständigheten i de upplysningar som styrelsen skall lämna till bolagsstämman under själva stämman eller i årsredovisningen, revisionsberättelsen eller på annat sätt.

Rodhe (se senast *a.a. s. 216*) har vid en tolkning av väsentlighetsrekvisitetet dragit slutsatsen, att ett beslut om att bevilja ansvarsfrihet i själva verket saknar juridisk betydelse med hänsyn till att den aktuella bestämmelsen alltid lämnar en vidöppen dörr för en skadeståndstalan, varför ett beslut om ansvarsfrihet blir i det närmaste illusoriskt. Enligt *Rodhe* måste dock varje beslut och åtgärd, och det ansvar som följer härmed, bedömas för sig. Bolagsstämman måste således enligt *Rodhe* ha blivit i väsentliga hänseenden riktigt och fullständigt informerad angående just det felaktiga beslut eller den felaktiga åtgärd som skulle kunna grunda skadeståndsskyldighet, också oberoende av om beslutet eller åtgärden ifråga normalt skulle tillhöra det som skall behandlas i årsredovisningen eller revisionsberättelsen. Mot denna inställning har det gjorts vissa invändningar i den associationsrättsliga doktrinen, men mycket talar för att inställningen trots allt är mest förenlig med gällande rätt, med följande preciseringar och modifieringar.

- i. Skadeståndstalan skall grundas på ett beslut eller en åtgärd.
- ii. Styrelsen skall ha underlåtit att lämna i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga uppgifter om beslutet eller åtgärden, som därmed inte omfattas av ansvarsfrihetsbeslutet.
- iii. Om styrelsen hade lämnat i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga uppgifter om beslutet eller åtgärden, skulle bolagsstämman sannolikt inte ha beslutat att bevilja ansvarsfrihet (ett slags kausalitetskrav, som dock inte direkt följer av bestämmelsens ordalydelse, däremot möjligen av bestämmelsens ändamål).
- iv. Väsentlighetsrekvisitet tar visserligen sikte på informationen kring beslutet eller åtgärden, men har indirekt betydelse för frågan om den *skada* som det ifrågavarande beslutet eller åtgärden kan ha orsakat bolaget. Det sagda gäller särskilt som ett beslut om ansvarsfrihet är avsett att förhindra en skadeståndstalan mot styrelsen, etc. för beslut eller åtgärder under det gångna räkenskapsåret. I beaktande av den aktuella bestämmelsens ändamål, att en skadeståndstalan inte skall förhindras, om stämman inte blivit korrekt informerad om beslut eller åtgärder, bör således väsentlighetsrekvisitet i vart fall indirekt vara inriktat på upprätthållandet av en sådan skadeståndstalan och därigenom den skada som orsakats bolaget. Med andra ord, om bolagsstämman lämnats i väsentliga avseenden oriktiga och ofullständiga uppgifter beträffande beslut eller åtgärder, som *inte* är skadestandsgrundande, bör väsentlighetsrekvisitet inte anses vara uppfyllt. För sådana beslut eller åtgärder kan bolagsstämman alltid använda sig av sin makt att entlediga en eller annan styrelseledamot, etc., (som fattat omdömeslösa beslut, eller i övrigt handlat omdömeslöst, utan att därigenom ha orsakat bolaget skada).

Svårigheten med den ovan gjorda, mycket allmänna tolkningen av väsentlighetsrekvisitet är att detta rekvisit är så intimt förknippat med talerätten. För att ett aktiebolag skall ha talerätt i förevarande fall förutsätts att väsentlighetsrekvisitet är uppfyllt. Emellertid kan inte den frågan prövas separat och skild från den materiella frågan om bolagets rätt till skadestånd: Om väsentlighetsrekvisitet är uppfyllt, vilket i princip förutsätter en fullständig prövning av skadeståndstalan, har också bolaget haft talerätt enligt den aktuella bestämmelsen. I motsatt fall har bolaget saknat talerätt.

Det är dock inte tillräckligt för talerätten och för framgång att påstå, att om bolagsstämman varit medveten om de förhållanden som påstås ha varit för handen, skulle stämman inte ha beviljat ansvarsfrihet. Däremot är det tillräckligt att det påstås att den information som styrelsen lämnat inte i väsentliga avseenden varit riktig eller fullständig. Med hänvisning till det ovan anförda är således de formella förutsättningarna för talerätten förenad med de materiella förutsättningarna för framgång.

Det förhållandet att väsentlighetsrekvisitet uppfylls måste emellertid inte nödvändigtvis leda till en skadeståndsskyldighet för styrelseledamöterna ifråga. För att dessa skall bli skadeståndsskyldiga förutsätts att beslutet eller åtgärden orsakat bolaget en skada och att det föreligger ett adekvat kausalsamband mellan beslutet eller åtgärden, å ena sidan, och skadan, å den andra.

På frågan om vad som utgör "icke fullständiga uppgifter" enligt den aktuella bestämmelsen finns inget vägledande svar i tillämpliga rättskällor. Av viss betydelse kan emellertid vara att det inte är tillräckligt att bolagets årsredovisning eller revisionsberättelse uppfyller alla lagkrav, m.m., eller kravet på god redovisningssed, kravet på en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat, etc. Det är främst i detta hänseende som frågan om icke fullständiga uppgifter aktualiseras. En årsredovisning och en revisionsberättelse är ofta av mera översiktlig natur och ger information främst om sådana förhållanden som har en ekonomisk betydelse. En årsredovisning förväntas inte ge särskilda upplysningar om förutsättningarna för skadeståndsansvar i enskilda fall. För att en bolagsstämma skall kunna dra slutsatser om skadeståndsansvar för styrelsen på grund av beslut eller åtgärder, förutsätts följaktligen i regel ytterligare information om bland annat de ekonomiska riskerna med ett visst beslut eller en åtgärd. Om en sådan information saknas i årsredovisningen, vilket torde vara vanligt, föreligger inte förutsättningar för bolagsstämman att fatta ett beslut om ansvarsfrihet på tillräckliga grunder. Om således en styrelse vill undvika att den aktuella bestämmelsen i ABL 29 kap. 11 § blir tillämplig, måste styrelsen i vart fall under den bolagsstämma som skall pröva frågan om ansvarsfrihet informera om bland annat de ekonomiska riskerna med beslut eller åtgärder av betydelse.

Med hänvisning till vad som ovan anförts om tillämpningen av här aktuell bestämmelse kan således en ny styrelse i bolaget självständigt och utan beslut av stämman väcka talan mot den tidigare styrelsen eller verkställande direktören. En sådan talan förutsätter ett styrelsebeslut i vanlig ordning (majoritetsbeslut, se ABL 8 kap. 22 §). En ny styrelse i bolaget kan med en tillämpning av här aktuell bestämmelse således väcka talan (ha rätt, men inte skyldighet) mot en tidigare styrelse eller enskilda ledamöter i styrelsen, etc. utan att styrelsen påstår brott enligt ABL 29 kap. 12 §. Det finns givetvis inget hinder mot att styrelsen väcker talan på grund av påstått brott eller på grund av att styrelsen inte har lämnat i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga uppgifter till stämman.